

K otázce bytosti bodhisattvy

Sergej O. Prokofjev

To, co jsme vyličili v předchozích kapitolách ovšem nevyklučuje, že v případě některého bodhisattvy působí ještě zcela jiné zákony než v obyčejném lidském životě, neboť bodhisattva jde zcela vlastní cestou poznání. Přitom je třeba vzít v úvahu následující: V roce 1921 položila skupina mladých anthroposofů, studentů v Jeně, k nimž patřili Ernst Lehrs, René Maikowski a Albert Strohschein, Rudolfu Steinerovi písemně otázku, zda on sám je bodhisattvou 20. století nebo ne. Později dal Rudolf Steiner při svém osobním setkání v Dornachu těmto mladým lidem odpověď: „Pokud někdo skutečně ví, kdo je bodhisattva, pak ho také pozná. Jinak je to jen jméno.“

Budeme-li se zabývat obsáhlou literaturou o podstatě bodhisattvy a jeho vztahem k Rudolfu Steinerovi, musíme uznat, že odpověď na základní otázku „Kdo je bodhisattva?“ vlastně neexistuje. A je to ještě zřetelnější, že až dosud nikdo nemůže podat na tuto otázku vyčerpávající odpověď, i když byla vydána fakticky všechna vyjádření Rudolfa Steinera k tomuto tématu tiskem.

Na celou obtížnost tohoto problému ukazuje skutečnost, že z duchovně vědeckých sdělení Rudolfa Steinera vyplývá, že u bytosti bodhisattvy musíme rozlišovat mezi jeho fyzickým nositelem (který nemusí být nutně vždy jen jeden) a tím, jehož prostřednictvím působí jiná individualita (staří patriarchové, proroci apod.), a dále mezi andělem nebo archandělem inspirujícím bodhisattvu a tím, kdo je proniknut Velkým bodhisattvou, působícím v poatlantských epochách (a nikoli, jak je tomu u Maitreya bodhisattvy, jen 5000 let), to znamená, že nepatří do okruhu duchů času (archai), kteří se postupně střídají v následujících kulturních epochách (nebo dokonce častěji), ale k nějaké ještě vyšší hierarchii. A nakonec je třeba jmenovat Ducha, který působí prostřednictvím společenství lóže bodhisattvů (Duch Svátý). A všechny tyto různé bytosti, které působí někdy společně a vzájemně se pronikají a někdy působí jednotlivě, jsou navzájem spojeny s léčným cílem, je třeba zahrnout do pojmu „bodhisattva“.

Další potíž vyplývá z toho, že Rudolf Steiner mluvil na o bodhisattvovi jako o vysoce vyvinutém pozemském človi který se inkarnuje v lidském těle každých sto let, a na druhé straně o tom, že tyto inkarnace často nastávají jen částečně, neboť jednotlivá úplná, to znamená skutečná vtělení bodhisattvy našla jen jednou, a to když se stane buddhou. (Viz GA 114, 20. 9. 19) U Rudolfa Steinera lze nalézt také upozornění na to, že u bodhisattvy není tím nejdůležitějším člověk, ale archanděl, který působí, jeho prostřednictvím, a z tohoto pohledu se tedy bodhisattva kdy nevtěluje, ale sestupuje jen k éterickému tělu člověka, jel prostřednictvím působí. (Viz GA 110,16. 4. 1909-11.) Na jiném místě zmiňuje ještě vyšší bytost bodhisattvy, která působí současně prostřednictvím jednoho nebo všech bodhisattvů. (Viz GA 1 31. 8. 1909) A nakonec charakterizuje Rudolf Steiner bodhisattva jako „soubor různých bytostí“ (GA 110,16. 4. 1909).

Také rozlišování lidského nositele a jeho nadsmyslového inspirátora nás nepřivede blíž k vyřešení tohoto problému, protože Rudolf Steiner připomíná, že v nějaké individualitě mohou současně splývat (např. u Ješuy ben Pandira). A také existují jiná vyjádření Rudolfa Steinera, která naznačují mnoho pozemských nositelů bodhisattvy: „A vždycky je to tak, že nikdy nemůže nikdo ' Vědět před tím, než nastane tato proměna, že právě toto tělo uchvátil bodhisattva“ (GA 131,14.10. 1911). Vypadá to, že zde nehraje individualita pozemského „nositele“ žádnou významnou roli, ale jde zde jen o „tělo“. A pokud je touto individualitou, do níž bodhisattva vstoupí, starý patriarcha: Abrahám, Mojžíš, Eliáš, Ezechiel apo pak z toho vyplývá, že právě ti (nebo aspoň jeden z nich) jsou „Maitreya bodhisattva“ nebo jedno z jeho dřívějších vtělení. Vyčerpávající odpověď na tuto otázku nelze u Rudolfa Steinera nalézt. V každém případě nenazval žádného biblického patriarchu nebo proroka bodhisattvou. A Ješuu ben Pandira, kterého Rudolf Steiner častokrát označil za bodhisattvu, charakterizoval na jiných místech jako člověka, který byl „pod ochranou bodhisattvy“, jenž „vyšlu nejprve Ješuu ben Pandira a pak ještě i další „posly“ do obce eseje to znamená nejen jeho samotného (GA 123,4. 9.1910).

Seznam nevyjasněných otázek v této oblasti se dá ještě rozšířit. Z celkového pohledu lze mít dojem, že v naší době nechtějí dát duchovní světy na otázku „Kdo je bodhisattva?“ vyčerpávající odpověď, aby se tak pozvedl neprodyšný záves tajemství, které obklopuje tyto bytosti, a zvláště Maitreya bodhisattvu, v duchovním světě. Důvodem může být skutečnost, že vlastní úkol Maitreya bodhisattvy neleží v naší době, ale má být splněn teprve v pátém tisíciletí, a všechny jeho inkarnace před touto dobou, bez ohledu na významné impulsy, které mohou od této natolik vysoké individuality vyjít, mohou mít jen přípravný charakter. Slovy Rudolfa Steinera: „[...] to, co [Maitreya bodhisattva] nyní koná, [je jen malá část], protože se připravuje pouze na své budoucí poslání“ (GA 130, 5.11.1911).

Fixace na tuto otázku, jak se to odehrálo následkem protichůdných stanovisek, které zastávali Arenson a Vreede, v Anthroposofické společnosti, může proto zkomplikovat bodhisattvovo působení v rámci lidstva, místo aby mu bylo nápomocno. Náš hlavní úkol v souvislosti s touto otázkou je naopak v tom, abychom dále nevedli nekonečné spory o „problému bodhisattvy“, v nichž bychom hledali odpovědi na otázky, které musí nejprve zůstat bez odpovědi, ale musíme pomoci bodhisattvovi v přípravě jeho poslání uprostřed pátého tisíciletí. A k tomu máme díky anthroposofii k dispozici všechny nutné poznatky. Neboť není žádné pochyby o tom, že Maitreya bodhisattva inspiroval od roku 1910 Rudolfa Steinera, což mělo za následek, že poslání tohoto bodhisattvy ve 20. století - zvěstování éterického Krista - bylo splněno. Sám Rudolf Steiner byl hlavním poslem při zvěstování tohoto centrálního křesťanského mystéria 20. století, o němž fakticky hovořil až do konce svého života (naposledy v září roku 1924).

Jako jeden z nadsmyslových inspirátorů anthroposofie je Maitreya bodhisattva neoddelitelně spojen s těmito pozemskými úkoly. Pokud je dnes tedy plníme, pomáháme tomuto bodhisattvovi při přípravě jeho budoucího poslání na Zemi: sloužíme-li dnes anthroposofii, sloužíme jemu. Falešná identifikace Maitreya bodhisattvy s nějakou jinou individualitou může naopak tuto společnou práci s ním, k níž jsme v anthroposofii povoláni, jen zkomplikovat.

O tom, že nikdo z nejbližších žáků Rudolfa Steinera ho nikdy neidentifikoval s Maitreya bodhisattvou, svědčí skutečnost, že žádné vyjádření Marie Steinerové nebo jiného ze „si.hm

anthroposofů, kteří byli v její blízkosti, není známo. Právě tak s jistotou vědělo mnoho ruských anthroposofů, sídlících v blízkosti Marie Steinerové, že Rudolf Steiner něbyl Ješouou ben Pandira. Píše o tom např. Andrej Bělyj ve „Vzpomínkách na Rudolfa Steinera“, kde uvádí jako zdroj sv sdělení „staré anthroposofy“, kteří většinou patřili k okruhu Marie Steinerové a kteří o tom věděli nikoli z doslechu, ale „přímo od samotného Rudolfa Steinera“.

Také Margarita Vološinová to věděla a na otázku, která jí byla dána během jejího pobytu v Eckwáldenu, odpověděla: „Rudolf Steiner sám řekl: Já to nejsem.“

Stejně tak byl přesvědčen i Ernst Lehrs, který byl osobně přítomen, když Rudolf Steiner odpovídal na otázku, kterou mu v dopise položili studenti z Jeny, o tom, že Rudolf Steiner nebyl bodhisattva, ale že „jeho prostřednictvím mohou mluvit vysoké bytosti, protože se [jim] dokázal ve vši svobodě ze vědomě dát k dispozici“. K takovým „vysokým bytostem“ po jeho názoru patřila i individualita Maitreya bodhisattvy.

A když Rudolf Steiner v roce 1909 během theosofického kongresu v Budapešti na přímou otázku Alfreda Meebolda „Vy jste [tímto bodhisattvou]?“ opravdu odpověděl: „Ano, ale ne osobně“, pak tato odpověď charakterizuje proces o působení různých Mistrů prostřednictvím Rudolfa Steinera, a to až k časově omezené inkorporaci. V takovém okamžiku byl Rudolf Steiner skutečně tímto Mistrem a přitom byla jeho vlastní individualita, jeho Já zcela jiné. Neméně komplikovaná je otázka vztahu Rudolfa Steinera i k Zarathustrovi, kterého řadil mezi „bodhisattvy Západu“ (viz GA 1 31.8. 1909).

Také zde vyvstává při přesnějším pozorování celá řada problémů. Např. v přednášce z 19. prosince 1910 podává Rudolf Steiner překvapující charakteristiku zasvěcení Gautama Buddhy a Zarathustry jakožto hlavního reprezentanta jižních, popř. severních mystérií. Popisuje podstatu zasvěcení Gautama Buddhy (jeho vystoupení ze stupně bodhisattvy na stupeň buddhy) jako neustálé pronikání jeho Já do hlubin vlastní duše, zatímco Zarathustrovo zasvěcení právě naopak: Musel se od raného mládí připravovat na to, že do něj vstoupí vyšší, nadlidská individualita, která pak má v zemském vývoji působit jeho prostřednictvím.

Při popisu obou cest zasvěcení Rudolf Steiner zdůrazňuje - na rozdíl od jiných sdělení - u Gautama Buddhy jeho individuální snahu na cestě do hlubin vlastní duše, zatímco u Zarathustry jde v první řadě o obět' odevzdání se vyšší hierarchické bytosti, která bude působit jeho prostřednictvím a které může sloužit svým „mozkem [...] a svou vůlí“ (strana 100). V tomto smyslu popisuje Rudolf Steiner zasvěcení Gautama Buddhy jako „cestu [...], kterou podniká lidské Já do vlastní bytosti, do vlastní hluboké přirozenosti“ (strana 91), a sám Gautama Buddha je „osobností, která díky zásluhám vycházejícím z vlastní individuality stoupala stále výš a výš, až ke zření v duchovních světech“. K těmto výšinám svého zasvěcení „musel procházet od jednoho stupně k vyššímu stupni“, to znamená svým vlastním úsilím. Zarathustrovo individualitu naopak Rudolf Steiner charakterizoval zcela jinak, když poukázal především na to, že „nejprve [...] nebyla individualitou, která by vystoupila výše díky vlastnímu úsilí, ale byla takovou osobností, [která byla vybrána k tomu], aby byla nositelem, schránou duchovní bytosti, [...] která se nemůže sama tělesně inkarnovat ve světě“. Jinými slovy: Zarathustra dostal, podobně jako všichni zasvěcenci severních mystérií, „inspirace nebo intuice od duchovní bytosti shůry“.

Nezvyklost citované charakteristiky spočívá v tom, že se u Zarathustrovy individuality, původně orientované na Kainův proud, projevují určité rysy proudu Ábelova¹³ a u individuality Gautama Buddha, orientované původně na proud Ábelův, rovněž prvky opačného směru. Navíc je zde zřetelně vidět, jak se konkrétně projevuje ve zmíněném Zarathustrově vtělení podstata bodhisattvy: působení vyšší nadsmyslové bytosti v jeho pozemské individualitě.

Citovanou charakteristiku Zarathustrovy osobnosti pak Rudolf Steiner shrnul slovy: „Osobnost původního Zarathustry tedy ne byla původně taková, že by vystoupila sama o sobě tak vysoko jako Buddha, ale byla vyvolena k tomu, aby v ní zaujala místo vyšší individualita, aby ji produchovala a prostoupila“.

V téže přednášce pak Rudolf Steiner ještě poukazuje na to, že duchovní bytost, která shůry sestupuje na člověka. Zde je tímto nositelem hierarchického ducha Marie a nikoli její duchovní učitel Benediktus, který dosáhl svého zasvěcení vlastním úsilím. Proto vstupuje do dramatu nikoli jako nositel nadsmyslové bytosti, ale jako představitel ještě vyšší vlastnosti jako rádce hierarchických bytostí v duchovních světech (GA 14 3. obraz). A Marie pro své nejbližší okolí reprezentuje právě výši jmenovaný severní mysterijní proud.

Z toho vyplývá, že cesta Zarathustrova zasvěcení se od počátku zásadně lišila od cesty, kterou Rudolf Steiner popsal ve Filosoji svobody a kterou také sám prošel. A tento rozdíl je stejně velký jako rozdíl mezi zasvěcením Zarathustrovým a zasvěcením Gautamy Buddha. Podstata tohoto zásadního rozdílu vychází ze skutečnosti že oba velcí učitelé lidstva dosáhli svého zasvěcení před mystériem Golgoty, zatímco Rudolf Steiner ho přijal nejen až po něm, ale v epoše duše vědomé, a to znamená pouze ze sil svého vlastního Já. Díky tomu pak mohl poprvé spojit oba mysterijní proudy starověku, v nichž mohly střídavě působit dokonce tak vysoké individuality jako Zarathustra a Gautama Buddha: Při svém vtělení s^c každý z nich ponořil do proudu, který mu byl vlastní.¹¹⁵ Důvodem k tomu, co bylo řečeno, je skutečnost, že byly položeny základy pro spojení se zjevením Krista na Zemi, a to znamená, že to ne mohl prožít nikdo z tak vysokých zasvěcenců předtím: „Procházej tak oběma proudy díky Kristu Ježíšovi, zatímco dřívější vůdci lidstva prošli vždy jen jedním proudem. On spojuje obě cesty do duchovního světa. A to je právě důležité, že to, co se dříve odehnilo ve dvou velkých proudech, splývá [díky Kristovu působení do proudu jediného“ (GA 124,19.12.1910).

Co uskutečnil Kristus jakožto božská bytost, to opakoval Rudolf Steiner na čistě lidské úrovni. Spojení obou proudů do jednoty Kristova mystéria se pro něj stalo vzorem pro jeho vlastní zasvěcení. A následkem toho nespojil jen oba mysterijní proudy minulosti, severní a jižní, ale díky tomuto spojení položil základ pro novou cestu zasvěcení, která je dnes přístupná pro všechny lidi. Dokládá to skutečnost, že v hlavní knize, kde je vylíčena anthroposofická cesta poznání dosáhneme poznání vyšších světů? (GA 10), je popsáno setkání duchovního žáka s oběma strážci prahu, s malým a velkým, zatímco na cestě poznání doby předkřesťanské bylo možné setkání jen s jedním z nich: s malým strážcem v jižních mystériích a s velkým strážcem v severních mystériích (viz tamtéž). A vědění o nich patřilo k přísně střeženým tajemstvím před nezasvěcenými.

Ještě zřetelněji je podáno toto spojení obou zmíněných mysterijních proudů v nových mystériích v meditaci Základního kamene. Mikrokosmické oddíly prvních částí mluví o podstatě jižních mystérií a makrokosmické o podstatě severních mystérií. A čtvrtá část mluví

o původu jejich spojení, když na rozhraní věků proud pastýřů, v němž působil Gautama Buddha, a proud králů, vedený Zarathustrou, dosáhly ve světle duchovního Krista-Slunce zjevujícího se na pahorku Golgoty svého nejvyššího spojení.

První znaky pozdější realizace tohoto ideálu lidského zasvěcení můžeme nalézt ve Filosofii svobody, kde je ukázáno, že poznání je založeno na spojení dvou elementů: vnímání, které k člověku přichází zvnějšku, a pojmu, který vzniká v jeho nitru, přičemž první element se vztahuje ke svému původu a vede až do duchovního světa, jak se o to snažili ve starověku v severních mystériích a pro člověka je dnes obvykle dosažitelný až po smrti. Zatímco druhý element, pokud ho sledujeme až k jeho nadsmyslovému zdroji, vede člověka do duchovního světa takovým způsobem, jak se o to pokoušeli ve starověku v jižních mystériích a člověk v něm žije až do doby svého zrození.

Rudolf Steiner poukázal také na to, že rozdělení kdysi jednotného procesu poznání na vnímání a pojem, které samy o sobě podávají jen iluzorní (neúplný) obraz světa, je následkem celkového zatemnění lidské přirozenosti po pádu do hříchu. (Viz GA 116, 8. 5. 1910.) Poté co byly tyto následky překonány mystériem Golgoty, je dnes možné usilovat o poznání založené na svobodné činnosti Já, které spojuje z vlastních sil pojem s vnímáním, a vytváří tak v poznání úplnou realitu světa. Stalo se to možným soustavným uskutečňováním cesty poznání ukázané už ve Filosofii svobody, která spojuje oba zmíněné mysterijní proudy v moderním zasvěcení.

Z toho vyplývá, že cesta poznání Rudolfa Steinera, jež je od samotného počátku bezprostředně spojena se základním směrem Filosofie svobody, se zásadně liší od cesty bodhisattvy, na jehož osudu se neustále podílí ještě jiná bytost, jež na něj sestupuje shůry.

Chceme-li přesto mluvit o Rudolfu Steinerovi jako o bodhisattvovi, i když přece jen o bodhisattvovi zcela nového typu, budeme o tom pojednávat ve III. části této práce.

Až do tohoto místa mohla Ursula Preufš překládat do němčiny původní ruský rukopis, předtím než 14. listopadu 2005 překročila práh duchovního světa.

Jako první se pokusili shromáždit všechny teorie a srovnávat individualitu Rudolfa Steinera se Zarathustrou paradoxně dva Rusové, kteří oba následně přešli od anthroposofie k římskému katolicismu, jeden z nich se dokonce stal aktivním nepřítelem anthroposofie. Jeden z nich byl spisovatel Ellis (Lev Koblinsky), který už v roce 1912 prohlásil, že Rudolf Steiner je reinkarnovaný Zarathustra.¹¹⁶ Jen o rok později se obrátil ke katolicismu a napsal pojednání proti Rudolfu Steinerovi, které vyšlo v roce 1914 - i přes protesty ruských anthroposofů - v Rusku. O něco později převzal tento názor Nikolaj Bělocvětov a věnoval mu celou jednu přednášku.¹¹⁷ Na konci svého života ovšem (i když zajisté pod vlivem Valentina Tomberga) se i on odvrátil od anthroposofie a stal se věrným římským katolíkem. O individualitě zakladatele anthroposofie pak následovaly další scestné domněnky od pochybných osob, jež vedly někdy až k tragickému odvrácení se od Rudolfa Steinera.

Individualita Zarathustrova, největšího zasvěcence na Zemi, si samozřejmě zaslouhuje nejvyšší úcty. Nijak z toho ovšem nevyplývá, že on a Rudolf Steiner jsou tatáž individualita, totéž Já. A v žádném případě to nic neubírá na skutečnosti, že my všichni jsme vděční Rudolfu Steinerovi a jeho duchovně vědeckému bádání za hluboké náhledy do mystérií těchto vznešených Mistrů

esoterického křesťanství. Neboť, jak jsme už viděli, všechny individuality Mistrů zmíněných v této knize se liší zcela radikálním způsobem. Sotva je tedy možné představit si různorodou karmickou nebo zasvěcení se týkající „biografii“, než jsou biografie vedoucích Mistrů esoterického křesťanství, o nichž mluvíme v této knize. To, co je ale všechny spojuje, je úsilí o jediný společný cíl, a sice stát se přítelem a spolupracovníkem centrální bytosti našeho kosmu - Krista.

Z toho nevyhnutelně vyplývá, že je nutný zásadně goetheanský přístup, abychom dosáhli skutečného pochopení těchto vysokých individualit. Klíč k jejich duchovní bytosti a k jejich mysterijním jménům není v intelektuální identifikaci, ale ve fenomenologickém studiu jejich rozmanitých a rozdílných úkolů v zemském vývoji, o nichž se mluví v anthroposofii.

Když jsme si ujasnili, kým Rudolf Steiner nebyl, musíme se nyní obrátit k duchovně vědeckým údajům, které on sám podal v řadě přednášek v souvislosti se svou vlastní „karmickou biografií“, v jejichž centru žije a působí jeho jedinečná individualita, jeho nesmrtelné Já, jež procházelo různými inkarnacemi.

Jak se pokusíme dále ukázat, spočívá pozoruhodný význam individuality Rudolfa Steinera v tom, že jsme v jeho karmické biografii - to znamená ve sledu jeho inkarnací, o nichž máme určité znalosti - našli ony základní zákonitosti světové evoluce projevující se v naší době, v souladu s tím, jak prochází svým vývojem celé lidstvo. Zatímco cesty zasvěcení ostatních Mistrů esoterického křesťanství v mnoha ohledech vykazují velmi mnoho výjimek oproti zemské evoluci,¹¹⁸ stává se zasvěcení Rudolfa Steinera archetypem cesty, kterou od naší doby musejí následovat všichni lidé, když chtějí jednat v souladu se základními podmínkami současného věku duše vědomé. Proto může být pro nás pozemský život Rudolfa Steinera významný tak, jako dosud nebyla žádná životní cesta jiného zasvěcence.

V tomto smyslu lze vnímat velmi známá slova Rudolfa Steinera („Nechci být uctíván, ale chápán“) v jejich plném esoterickém významu. Neboť každé skutečné uctívání jeho osobnosti nespočívá v tom, abychom ho srovnávali jako učitele s nějakým jiným velkým zasvěcencem minulosti, ale v tom, abychom s dobrou vůlí opravdu chápali to, o čem on sám doufal, že jeho žáci pochopí. A to jsou v první řadě obsahy karmických přednášek, které měl během Vánočního sjezdu a po něm, v nichž odhalil nebeské souvislosti anthroposofického hnutí, a to včetně karmy všech, kteří se na něm podílejí (včetně jeho samotného).